

ЎЗБЕКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖОҚАРЫ ҲӘМ ОРТА АРНАЎЛЫ
БИЛИМЛЕНДИРИЎ МИНИСТРЛИГИ

БЕРДАҚ АТЫНДАҒЫ
ҚАРАҚАЛПАҚ МӘМЛЕКЕТЛИК УНИВЕРСИТЕТИ

ТЕХНИКА ФАКУЛЬТЕТИ
«АРХИТЕКТУРА» КАФЕДРАСЫ

«Қорғаўға рухсат берилсин»
факультет деканы _____
доц.Б.Даўлетмуратов
«___»_____ 2014 ж

ҚОҢЫРАТ РАЙОНЫ ОРАЙЫН ҚАЙТА РЕЖЕЛЕСТИРИЎ ЖОЙБАРЫ

**ДИПЛОМ ЖОЙБАРЫНЫҢ
ТҮСИНДИРИЎ ХАТЫ**

Кафедра баслығы:	доц., Р.Н.Ешниязов
Илимий басшы:	
Питкерийши:	Д.Утениязов

Нөкис-2014ж.

БЕРДАҚ АТЫНДАҒЫ ҚАРАҚАЛПАҚ МӘМЛЕКЕТЛИК УНИВЕРСИТЕТИ
ТЕХНИКА ФАКУЛЬТЕТИ
АРХИТЕКТУРА КАФЕДРАСЫ
АРХИТЕКТУРА БАКАЛАВР БАҒДАРЫ
ДИПЛОМ ЖОЙБАРЫН ОРЫНЛАҰ БОЙЫНША ТАПСЫРМА

Питкеріуші: Утениязов Дауран

1. Диплом жойбарының темасы: *«Қоңырат районы орайын қайта режелестіріу жойбары» ҚМУ бойынша 2014-жыл _____ күнги №_____ санлы буйрық пенен тастыйықланған.*
2. Диплом жойбарын орынлау ушын мағлыұматлар: *Комплексли хызмет көрсетиу орайын архитектуралық шешим, конструктив бөлими, қурылыс технологиясы хам мийнет қауипсизлиги бойынша жумыс исленген*
3. Түсиндириу хатында келтирилетуғын мағлыұматлар:
 - а) Архитектуралық бөлими бойынша: *Қоңырат районы орайын қайта режелестіріу жойбарының архитектуралық шешимлери, экологиялық жағдайларды есапқа алып бундай типтеги имаратларды Каракалпакстан аймагына қурыу мүмкиншилигин пайдаланыу.*
 - б) Есаплау-конструктивлик бөлими бойынша: *Аралық бастырма плиталарын есаплау хам конструкциялау, плитанын салмаклы жукке есабы, аралық бастырманын жарықларынын пайда болыуы бойынша есабы, аралық бастырманын уакытша салмақларға тексеріу, арматураланыу дәрежесин есаплау, жыйма темир-бетон фундамент есабы, фундаменттиң қойылыу шукырлығын анықлау, тийкаргы тәсир етиуи салмақларды анықлау, фундамент шөгиуин анықлау, грунт катламын аныклау.*
 - в) Қурылыс өндириси технологиясы хам оны шөлкемлестіріу бөлими бойынша: *материаллар экспликациясы, кровля жумысларын шөлкемлестіріу, кровля жумысларын салыстырыуда техника-экономикалық корсеткишлерин анықлау, қурылыс бас жобасы, кровля жумысларын шөлкемлестіріуде торлы график есабы, жер жумыслары бойынша иши график.*
 - г) Мийнетти қорғау хам техника қауипсизлиги бөлими бойынша: *Мийнет қауипсизлиги хам оны шөлкемлестіріу, коршаган орталыкты корғау бойынша илажлар, Санитариялык-корганыу зонасы.*
 - д) Пайдаланылған әдебиятлар дизими.
4. Диплом жойбарының сызылмалары дизими :
 - а) Архитектуралық-қурылыс бөлими: *Имараттын фасады, техника экономикалык корсеткишлер, қабатлар жобасы, қыркымлар, болмелер дизими.*
 - б) Есаплау-конструктивлик бөлими: *Ара бастырма плиталарынын есабат шешимлери, жайласыу теренлиги, топографиялык коринис.*
 - в) Қурылыс өндириси технологиясы хам оны шөлкемлестіріу бөлими: *Имаратты монтажлау схемасы, монтажланыу ислеринин графиги, бастырма плитасын монтажлау, монтажлау ускенелери, техника экономикалык корсеткишлер, имарат монтажын вариантлар бойынша шешимлер есабы.*

5. Диплом жойбары бөлімлері бойынша мәсләхәтшилер:

№	Диплом жойбарының бөлімлері	Басланы ў мүддеті	Тамамланы ў мүддеті	Имзас ы	Мәсләхәтши фамилиясы
1	Архитектуралық- құрылыс бөлімі				
2	Есаплаў- конструктивлик бөлім				
3	Құрылыс өндириси технологиясы хәм оны шөлкемлестириў бөлімі				
4	Мийнетти қорғаў хәм техника қәўипсизлиги бөлімі				

6.Тапсырма берілген сәне: «__»_____ 2014 -жыл

7.Тамамланған диплом жойбарының тапсырыў сәнеси: «__»_____ 2014-жыл

Диплом жойбары басшысы: _____

Кафедра баслығы: _____ доц. Р.Ешниязов

Тапсырма орынлаў ушын қабыл қылынды:_____

МАЗМУНЫ

КИРИСИҰ

I. АРХИТЕКТУРАЛЫҚ БӨЛИМИ

1.1 Территорияны жойбар тийкарында шөлкемлестири.....

1.2 Турар жай курылысы хэм турар жайлар фонды

1.3 Су тәмийнаты бойынша:.....

1.4 Канализация бойынша:.....

1.5 Қала электр тармағы шеши ушын төмендегилер

зәрүрлиги:.....

II. ҚОҢЫРАТ ФУНКЦИОНАЛ РЕЖЕ ХӘМ АРХИТЕКТУРАЛЫҚ – ФАЗАЛЫҚ РААЖЛАНЫ

2.1 Экологик-қала курылысы раажланы.....

2.2. Транспорт бөлими.....

2.3 Көше хәрекети өлшеминиң картограммасы.....

III. ИНЖЕНЕРЛИК КОММУНИКАЦИЯ БӨЛИМИ

3.1 Инженерлик абаданластырыу қала курылысында

жумыслары.....

3.2 Қалалар аймағын сууғарыу

3.3 Вертикал режелестириу хэм оның ўазыйпалары.....

IV. МИЙНЕТТИ ҚОРҒАҰ

4.1 Мийнет етиу ызамлары.....

4.2 Кепсерлеу жумыслары ўақтында қәуипсизлик

қағыйдалары.....

4.3 Монтаж жумысларын қәуипсиз орынлау ысыллары

4.3 Бетон жумысларын жүргизиўдеги қәуипсизлик

Техникасы.....

Жуўмақлау

Пайдаланылған әдебиятлар

Кириси

Қарақалпақстан Республикасы Қоңырат районы орайында ақыл хожалығы өнімлерін жетистирип сақтау саттық өнерментшилик киши хәм жеке тәртиптеги исбилерменлик пенен шуғылланады. Район орайында тийкарынан административлик – социаллық, жәмийетлик, турмыслық – мәдений көңил ашар хәм сол сыяқлы барлық түрдеги халықтың пайдаланышы ушын имарат хәм иншаатлар бар. Қоңырат районы Республикамыздың кубла тәрөпинде жайласқан болып Мойнақ, Қанлыкөл районлары хәмде Қазақстан Республикасы менен жақын шөгаралас болып есапланады. Климаты кескин континентал болып январ айында орташа -2.8, жазда болса орташа температура +28 курайды. Район орайындағы ески көшелер тәртипсиз жайласқан болып халқының көпшилигин сақтагерлер курайды. Көпшилик көшелери тәртипсиз жайласқан болып хәзирги уақытта ремонтлау жумыслары алып барылады. Қала халқы рус, өзбеклер, қазақлар, карақалпақлар хәм басқа миллет өкіллеринен ибарат.

Теманың тийкарғы мақсөти:

- қәдимги миллий үрп әдетлер хәм дәстүрлерин карақалпақ қәдриятына сай болған қала курылысында имкән дәрежесинде заманагөй кылып хәм келешек әуладларымызға мийрас сыпатында жеткерип бериу;
- Қоңырат районы ушын хәзирги күнде бар болмаған мәдений дем алып имаратларын қала ушын қолай болған шараятта жойбарлау;
- Бул районда халық санының өсишин инабатқа алып территорияны бир тегис планға ийе болған заманагөй архитектура хәм қала курылыс нызам қағыйдаларына бойсынатуғын бир тегис қаланы тиклеу. Курамында жумыс функциялары менен бир қатарда мәдений, тамаша, көңил ашар орынлар, кәрханалар сондай-ақ улыма курылыс әхмийетиндеги сақтау хәм хызмет көрсөтиу объектлери болған көп функциялы ири комплекслер жаратыу;
- Бул территориядағы бар болған сақланып атырған объектлерди курылмалар структурасына органы тәрзинде киргизу;

- Қала орайы шараятында жасақ шараятын жақсылақды тәмийнлеуіші хызмет көрсетуіші объектлери болған турар жай комплекслерин жаратық;

- Жоқары дәрежедеги жаңа ландшафт рекреация системасын жаратық;

- Территория ишинде жұмыс орынларын жаратық;

Бар бирақ капитал болмаған қурылмалардың тийкаргы қазыпасына сай келметуғын имаратларды бузық, жаңа қурылыс, комплекслерди реконструкция қылық хәм инженерлик инфраструктурасын қурық көзде тутылады. Жойбарлақдың зәрүр шәрти территориядан өтиуіші трассасы менен байланыслы режели шеклеулерди есапқа алық.

II. Архитектуралық бөлими

1.1 Территорияны жойбар тийкарында шөлкемлестириқ

Қоңырат районын жойбар тийкарында шөлкемлестириқ территориядан максимал пайдаланық, жойбар тийкарында территорияны қаланы заманагөй структурасына органик киргизиқ шараятларын жаратық көзде тутады. Ол қала орталығының сапа характеристикаларын көтериуіге хызмет етиуіші доминант ансамбл сыпатында қәлиплеседи. Жойбар орнында ескирген қала орайына сай түспейтуғын жер (участка) уйлерди мәлим бөлеги бузылды хәм бул территорияға жаңа хәм заманагөй орта қабатлы имаратлар жойбарластырылды. Районның бул орайына тийкарынан 4-5 қабатлы имаратлар жойбарланды.

Қоңырат районының бас планларының анализи

Қоңырат районы бас планының тийкаргы жағдайлары оның Қарақалпақстан Республикасы арқа-шығыс бөлеги халық жасақ орынлары топарлы системасының (АЖГС) ири административлик – хожалық, тарихый, мәдений – рухый хәм санаат орайы сыпатындағы кейинги рақажланыуы нәзерде тутылады. Қаланың қала қурылысы хәм социал-экономикалық рақажланыуы мәселелери өндиристиң көшелери жайласыуы улыма Республика системасы хәм Қоңырат районының бирден-бир халық

хожалығы, социал хәм климат экологик комплекслери рақажланығын инабатқа алған ҳалдағы орналасығы менен шешиледі. Бас планды ислеп шығығыда 01.01.2006 жылдың дәслепки мағлыматлары қабыл етилген, оларда тийкарғы мағдыматлар: халқы- 90,30 мың адам; турар жай фонды- 1372,82 мың кв.м; қала территориясы -3277,5 га, шегарадан тысқары жайласқан территориялар менен - 3293,4 га.

Бас план 1988 жылда исленген алдыңғы бас планда орнатылған тийкарғы ыызам қағыйдаларды рақажландырады хәм Қоңырат қаласының мөлшерленген мүддеттеги (2025 жыл ақыры хәм биринши нәбети- 2015 жыл) перспектив рақажланығының негизли тийкары, ыызам – қағыйдалары хәм зәрүр параметрлерин белгилейди.

Халқы хәм территориясы

Қала халқының перспектив муғдары жайласығының жүзеге келген системасы менен заманагөй замонавий демографик дүзилиси хәм оның алдыннан нәзерде тутылған өзгеріи, санаат рақажланығы дәрежеси хәм басқа қаланы қурашы факторлар менен, халыққа социал мәдений – турмыслық хызмет көрсетиі дәрежесин талап етилетуғын норматив өлшемлергеше жеткеріи менен белгиленеди.

Қаланың шығысқа қарай орын рельефи, гидрогеология, геологик дүзилиси хәм самал режими қолайлылық туыдырады. Бул бас планда қала рақажланығының шеклениі азыйпасын орынлайды. Келешекте қала орталығының арқа бағдарында, Қоңырат қаласы тәрәпине рақажланығы мөлшерленип атыр.

Қаланың перспектив территориялық рақажланығы оның шегараларына халық санының 90,36 мың адамнан 130,0 мың адамға (есап мүддетине) асығы менен муапық гражданлардың бир қатар ағыл пухаралар жыйынлары (АПЖ) хәм ағыл орынлары территорияларын киритиіди нәзерде тутады.

Биринши нәбетте ағыл хожалық жерлериниң 206,6 га өлшемдеги территориялары, есап мүддетине болса ағыл хожалық жерлери хәм 1347,16

га майданда 21,3 мың адам халыққа ийе ақыл орынлары қосылады. Ақыл хожалық жерлериниң пүткил территориясы қалаға қосылған ақыллар менен бар болған 700,0 га ақыл хожалық жерлери менен бирге 2254,27 га орынды курайды.

Бас планда есап мүддетинен тысқары ақыл халқы пунктлериниң қала рақажланыы бағдарындағы ықтыярай курылысларына жол қоймақ мақсетинде хәм планировка шегарасы хәмде қала шегарасын есап мүддетине 3293,4 дан 4867,6 гектарга шекем (биринши нәбетте) қала сыртындағы (мусор төгилетуғын орынлар, әлелер, тазалақ иншаатлары хәм басқалар) 4948,3 гектарга шекем территорияларды инабатқа алған халда тәртипке салық мақсетинде қала орталығының рақажланыы бойынша усыныслар берилген.

Буннан тысқары бас планда қала курылысының қала жойбарлы шегараларында есап мүддетине 2009,77 ден 3773,19 гектарга шекем (биринши нәбетке- 2532,85 га) қаланың шетирек территорияларын тәртипке салық ислеп шығылады.

1.2 Турар жай курылысы хәм турар жайлар фонды

Қалада турар жай курылысының рақажланыы, тийкарынан, жеке турар жайлардың бир шаңараққа 500ден 600 м² қа шекем майдандағы курылыс есабынан көзде тутылады. Сондай-ақ сондай майданға ийе еки қабатлы квартиралар курылыы усыныс етиледі.

Есап мүддетине қосылып атырған, майдан территориясы қала нормасынан үлкен болған ақыллық орынларда бас планда бул территорияларды тығызластырыды алып барыды усыныс етиледі.

Экономикалық тәрептен қолайсызлығын инабатқа алып, жойбарда еки қабатлы секция курылысларының рақажланыы көзде тутылмаған. Көп қабатлы турар жай курылысы (4 қабат) шекленген муғдарда қолланған хәм кем қабатлы имаратлардың бузылыы орныда нәзерде тутылып атыр хәмде тийкарынан киши семьялар ушын мөлшерленген.

Бас план хызметі дәрірінде турар жай фондының 1372,82 мың кв.м. улыма майданнан 2340,0 мың кв.метрге шекем есап мүддетінде (биринши нәбетте-1567,5 мың кв.м.) асыры мөлшерленген. Бунда бир адамның есап мүддетіне 15,2 кв.метрден 18,0 кв.м. адам басына шекем (биринши нәбетте -16,5 кв.м. адам басына) орташа тәмийнледі асыры көзде тутылған.

Турар жай есап мүддетіне 27,8 мың кв.м. (атап айтсақ биринши нәбетке-9,04 мың кв.м)ди қурайды.

Социал мухит раажланыы

Халықтың өмир кеширіин жақсыла ушын бас планда өз қурамына хәр бир турар жай пунктлерінде жасайтуғын халық саны менен биргеликте жайласатуғын медицина, мектепке шекем тәлим, мектеп, сада орайы, ақатланы орны, турмыслық хызмет көрсеті объектлерин өз ишине алған мәдений – турмыслық хызмет көрсеті объектлериниң раажланыы нәзерде тутылған. Буннан тысқары, социал мухитта район орайының азыйпасын күшейттирі хәм социал инфрадүзилісли объектлер бойынша тәмийнатты халықтың социал талаплары хәм бар қала қурылысы нормалары менен муапық дәрежеге шекем жеткери мөлшерленеди.

Транспорт, көше хәм магистраллар структурасының раажланыы

Магистраллар жойбар системасы заманагөй қала қурылысы талапларынан келип шыққан ҳалда ислеп шығылған, яғный:

-қала тийкарғы элементлери арасындағы қолай байланысты тәмийнле: орай менен, санаат территориялары менен, турар жай районлары хәм сыртқы жоллар менен;

-қала көшелериниң азыйпасы, техник қәсийети хәм қабыл етилген структура менен байланыслы ҳалда планировка шешими бойынша дифференцияла.

Магистраллар торы бар көшелерден максимал пайдаланы, сондай-ақ сыртқы автомобиль тизиминиң қалаға кирип келиин инабатқа алған ҳалда жойбарланған.

Қоңырат магистрал көшлері системасы оның рақажланығын есапқа алып қабыл етилген хәм оның район шығыс тәрәпине мөлшерленген. Буннан тысқары бул система Қоңырат қаласы магистрал көшелері системасы менен байланыстырылған, себеби бул еки халық жасап пункти бир-бирине жақынластырып дәрежесине ийе.

Магистраллардың улыма системасы бул қалалар халқына мәдений – турмыслық қазыпасындағы хызметлер хәм объектлерден пайдаланыға имкән жаратады,болса жолашылар ағымының көбейінде өз көринисин табады.

Бул қазыпаларды шешип ушын бас планда көше хәм магистралларды есап мүддетине 25,5 км.ден 116,75 км.ге шекем узайттырып (биринши нәбетке 40,25 км.гача) көзде тутылады;

-жәмийетлик транспортының хәрекетленип улыма көлеминдеги әхмийетли тизиминиң 25,5 км.ден 116,7 км.ге шекем узайттырып менен сақлап;

-сыртқы транспортты келешекте жолашы хәм жүк тасып көлеминиң өсипин инабатқа алған ҳалда рақажландырып.

Инженер-техник инфрадузилис рақажланыы

Қоңырат районы бас планында инженерлик тәмийнаты дәрежесин инженерлик инфрадузисиниң хәмме түрлери бойынша олардың беккем хәм экономикалылығын асырған ҳалда 100,0 % ке шекем асырып, ресурс технологиялары, есап үскенелерин киргизип хәм инженерлик техник инфрадузилистен пайдаланыды тәртипке салып, инженерлик системалары беккемшилик хәм нәтийжелилиги дәрежесин көтерип белгиленген.

1.3 Су тәмийнаты бойынша:

Бас планда турар жай хәм жәмийетлик имаратларында коммунал-турмыслық сарплар хәм санаат кәрханалары зәрүрлиги ушын, өртти өширип, қурамаласқан қапламаларды жуып, кварталлар ишиндеги көклемзарларды суғарып, сондай-ақ су тәмийнаты хәм канализация мүтәжликлери ушын хожалық – ишимлик сарпын үзликсиз тәмийнлеп мақсетинде қала су

тәмийнаты орайласқан системасын реконструкциялау хәм кеңейтиу нәзерде тутылады.

Қалада мөлшерленеди:

суу өткізгіш хәм тизімлер ұзынлығының 45,65 км.ге ұзайтыу;

суу шығарыу иншаатларын реконструкциялау;

суудың кепілленген тәмийнатын асыруу мақсетинде бар болған бөлистириуши тизімди модернизациялау, сондай-ақ сууды үнемлеу бойынша шаралар қолланылады.

1.4 Канализация бойынша:

Қоңырат қаласының жойбарланған канализация системасы толық емес, ажыралған көринисте қабыл етилген. Канализациялаудың бул системасы турмыслық шығынды суларын ағызуу хәм патасланған өндириу суларын канализациялау объектлеринен канализацион тазалау иншаатларына түсируу ушын канализацион коллекторлар хәм тизімлер схемасын нәзерде тутады.

Шәртли таза өндириу сулары қала канализациясына киргизилмейди, балки азғантай тазаланғаннан кейин территорияны суғаруу, машиналарды жууу хәм ислетилип турылатуғын суу тәмийнаты ушын пайдаланылады. Атмосфера жауынлары ирригацион тизім арқалы ағызылады. Қала канализация мәселелери шешими ушын төмендегилер зәрүр:

канализацияның бар болған иншаатларын кеңейтиу;

канализация коллекторлары ұзынлығының 12,8 км.ге ұзайттыруу.

Санитар тазалау бойынша:

Қаланы тазалау - бул шығындыларды жыйнау, алып кету, зыянсызландыруу хәм пайдалануу бойынша санитар-гигиеник шаралар комплекси.

Планлы-бәрхулла тазалауда қаланың пүткіл территориясы, имаратлардың олардың қайсы мекемеге тийислигинен тысқары хәмме түрлери қамрап алынады.

Қаланың санитар тазалануы төмендегише шешиледи:

қатты моддий шығындыларды арналы мусор төгі орынларына алып бары;

қала территориясында заманагөй санитар талаптарға жуап бериши майданшаларды жайластыры хәм қуры;

хайанлар өлигин ветеринар-санитар қағыйдалары менен муапықластырылып мусор төгі территориясындағы “Беккари” биотермик тереңлигинде оларға исле берген жағдайда зыянсызландыры;

мусор төгі қатты моддий шығындыларды жайластыры, тығызла хәм изоляция қылы бойынша жумыслардың механизациясы;

мусор төгі территориясында атмосфера, топырақ, жер майданы хәм жер асты суларының патасланыынан қорғады тәмийнлеши, кесел тарқатышы организмлердің тарқалыына қарсылық көрсетиши хәм мусор төгі ушын ажыратылған территориядан пайдаланыды тәмийнлеши иншаатларды қуры;

мусор төгі орнынан пайдаланы тоқтатылғаннан кейин оның территориясы планластырылыы.

Қаланы тазала машқаласын шеши ушын төмендегилер зәрүр:

Қәнийгелестирілген автобазаларды зәрүр техника менен тәмийнле;

Қурамаласқан шығынды төгі орнын қуры.

Электр тәмийнаты бойынша:

Қоңырат районы электр тәмийнаты Тақыятас энергосистемасынан әмелге асырылады. Бас планды ислеп шығыда бар болған хәм келешекте қурылатуғын Тақыятас энергосистемасының 110 кВ хәм оннан жоқары электр тизимлери схемаларынан, “Средазэнергосетьпроект” хәм “Средазэнергопроект” институтлары тәрөпинен 2005 жылға шекем 35, 110, 220 кВ электр тизимлери раажланыы дәстприниң мағлыматларынан, сондай-ақ қала электр тизими тәрөпинен берілген материаллардан пайдаланылған.

1.5 Қала электр тармағы шеши ушын төмендегилер зәрүрлиги:

қала бойынша электр энергия ұлыма татыныын есап мүддетине 300,2 млн кВт тч/жыл (биринши нәбетке -220,3 млн.кВт тч/жыл) ға шекем асыры;

бар жоқары больтлы подстанциялар реконструкциясын өткери;

жаңа жоқары вольтлы электр подстанциялары қурылысын әмелге асыры.

Ыссылық тәмийнаты бойынша:

Орайласқан ыссылық тәмийнаты қаланың хәмме көп қабатлы турар жай имаратлары, мәдений – турмыслық объектлери хәм санаат кәрханалары ушын нәзерде тутылады.

Ыссылық көп қабатлы турар жай хәм жәмийетлик имаратларына ысыты, вентиляция, ыссы су тәмийнаты, сондай-ақ санаат кәрханаларының технологик мүтәжликлери ушын бериледи.

Бас планда орайластырылған дереклер ыссылық өткериди 172,0 Гкал/саатқа шекем жеткери мөлшерленип атыр. Буның ушын бар қазанханалар реконструкциясы хәм турар жай хәмде жәмийетлик имаратларының көбейи и себепли тазаларын қуры зәрүр. Кем қабатлы турар жайлар ушын газде ислейтуғын мәлим бир индивидуал қазанханалар нәзерде тутылады.

1.6 Газ тәмийнаты бойынша:

Бас планда газ өткери турар жай, қазанхана хәм санаат кәрханалары ушын нәзерде тутылады. Көп қабатлы имаратларға газ ақат таярла ушын бериледи. Қазанханаларға газ ыссылық түри сыпатында, санаат кәрханаларына технологик мүтәжликлер ушын бериледи.

Қала газ тәмийнаты дереклери болып ГРС,ГРП, сондай-ақ бар орта басымлы көше тизимлери хызмет етеди. Қала газ тәмийнаты машқаласын шеши ушын төмендегилерди әмелге асыры зәрүр:

газ бөлистири станция хәм тизимлери реконструкциясы;

газ сарпының есабы үскенелерин жолға қойы хәм илмий-техник жетискенликлерин энергетика хәм санаат өндирисинде қолла.

Ирригация бойынша:

Бас планда перспектива үшін Қоңырат районының дарья хәм каналлардан суғарығдың хәмме системаларын сақлағ, оларды толық реконструкциялағ хәм каналдың қалған бөлеклерин көшелердің жойбарлы көнделең өлшемлерине муапықлықта трассаластырған халда үстин қаплағ, буның үстине суғарығ жаплары, салмалары бойынша суғ бөлимлери бойынша, трубалар болса талвеглар бойынша дағам еткен.

Буннан тысқары трубалардың суғ алығ қурылмаларына қуйылығ орынларында суғ қуйылығ орны иншаатлары жойбарластырылған. Каналлар бойлап халықтың дем алығ үшін пияда жоллары хәм тратуарлар өткерилген. Олардың шетинде микроклимат хәм экологик жағдайын жақсылағ үшін көклемзарластырығлар нәзерде тутылған. Бас планда территорияны ашық тизим, суғ сепкиш хәм комбинацияланған усыл менен суғарығ мөлшерленген. Сондай-ақ жер асты суғлары қәддин азайтығ бойынша қала территориясында шаралар көзде тутылған (горизонтал хәм вертикал дренаж). Дренажлардың (жер асты трубалары) улығма узынлығы есап мүддетине 44км, қурытылатуғын майдан болса 680 гектарды курайды.

II. Қоңырат функционал реже хәм архитектуралық – фазалық рағажланығы

Қоңырат қаласының функционал-планировка хәм архитектуралық – фазалық рағажланығы соған тийкарланған болып, қала территориясы функционал пайдаланығы бойынша санаат хәм қала шети территорияларына бөлинеди. Бул территориялар өз курамына он бир өнимди алады, олардан қала реже системасы пайда болады. Архитектура – тарихый территория қала шети территориясын киреди хәм планировкалы тәризде оның дүзилисинде қатнасады.

Қала орталығы рағажланығының шешими үшін бас план тәсири шеңберинде төмендегилер зәрүр:

Қала рақажланыының хәр бир басқышында шығыс хәм кубла – шығыс территоияларын қамрап алған рақажланған транспорт хәм инженерлик инфрадүзилисине ийе заманагөй шетки районларды жараты;

Қала орайының жаңа орайын административлик, спорт-парк хәм медицинасы территоиясына ийе оның ядросы, сондай-ақ жаңа территориялар өзлестирилген районда орай алды орынларының формасын жараты әмелге асырылады;

Архитектуралық – тарихый территория базасында, бул территорияда қала қурылысы хызметі өз алдына тәртипке салынған турақлы хызмет көрсетиши тарихый – музей комплексин жараты.

Қала архитектуралық – тарихый бөлиминде жүк тасы (транзит) транспорт дизимин алып тасла арқалы гөне қала бөлиминиң транспорт тәмийнатын шеши, бул болса архитектуралық естеликлерди транспорт хәрекетинен бузылыының алдын алы имкәнин береді. Жүзеге келген қала санаат территорияларында хәкимлик етиши самалларды есапқа алған халда хәм бул территориялардан норматив санитар-қорға территорияларын жараты менен санаат кәрханалары рақажланыын даам еттири;

территория планировка каркасын транспорт хәм ва тәбийи ландшафт оқлары тийкарында формаластыры хәм рақажландыры;

улыма қурылыс орайы хәм планировка дүзилме орайларын рақажландыры;

реконструкцияланған территорияларда турар жай имаратлары тығызлығын асыры есабынан қала жерлеринен үнемли пайдаланыды асыры;

территория композицион дүзилисин қурамаластыры хәм қала мухиты эстетик сапаларын асыры.

2.1 Экологик-қала қурылысы рақажланыы

Қалада хаа бассейнин саламатластыры мақсетинде бас планнан хааның шаңланыы хәм газлениин азайты, санаат шығындыларын шекле бойынша шараалар көзде тутылады. Ислеп турған хәм жойбарланған

кәрханалар этирапында көклемзарластырылған санитария-қорға территориясын жараты нәзерде тұтылады.

Улы ма қала объектлери ыссылық тәмийнатын орайластыры жолы менен бир қазанханалар саны азайттырылады. Олардан шығатуғын түтинлерди азайты ушын ысыты мақсетинде электр хәм газден пайдаланы усыныс етиледі.

Қаладағы бар болған магистраллар өти орынларын кеңейти хәм транспорт хәрекетин тезлестири мақсетинде реконструкция қылынады. Бас планда сондай-ақ дарья ағыын, каналлар, коллекторлар бойларында су сақла территорияларын жараты жолы менен тәртіпке салы нәзерде тұтылады.

Қаланың хәмме автокәрханалары нефть қапқанлары менен үскенелени керек хәм зәрүрий дәслепки тазаладан кейин ақаба суларын қаланың улы ма канализацион тиизимине түсириге рухсат бериледи. Қаланың жойбарлы шегарасы шеңбериндеги хәмме бар әлелерди олардан 200 метр аралықта қорға территорияларын орнатқан халда жабы. Ақырғы көмиден тек 20 жыл муддеттен кейин ғана бул территорияны 100 метрге шекем қысқарты мүмкин болады.

Шақынға қарсы шараларды қаланың тийкарғы магистраллары бойлап көклемзарластыры жолы менен әмелге асыры көзде тұтылады.

Электр узаты тизимлери бойлап қорға территориялары жолларын шөлкемлестири бойынша жумыслар даам еттириледи. “Қоңырат” орайлық подстанциясы районында шақынға қарсы көклемзар территорияны жараты зәрүр.

Темир жол бойлап тийкарғы жолдың еки шетинде 100 метрли қорғашы территориясын жараты дәстүри сақланады.

Жүк тасы транспортының қаладан өтиине жол қойма мақсетинде, бас планда шығыс айланба магистралын жараты мөлшерленеди.

Бар болған халықара магистрал БУТ (М-39) абаданластырылады хәм оның шети бойлап территория көклемзарластырылады.

Қалада экологик машқалаларды шешиу ушын төмендегилер зәрүр:

-транспорт инфратузилмасы, қурылыс хәм энергетик комплекслериниң техник хәм технологик қайта қуралланыуын қурамаластыруу, көклемзар хәм суластырылған территорияларды норматив көрсеткишлерге асыруу есабына экологик жағдайын жақсылау;

-халық жасайтуғын мухит (жер, атмосфера, су) сапасын бақлауды күшейттириу;

-горизонтал хәм вертикал дренаж жер асты трубаларын қуруу жолы менен каналлар қырғақларын бетонластыруу, дренаж коллекторларын тазалауды шөлкемлестириу жолы менен қала территориясының топырақ хәм гидрогеологик шараятларын жақсылау;

-жер асты сулары халаты мониторинги системасын шөлкемлестириу.

2.2. Транспорт бөлими

Қала құрлысында транспорт байланыслары өзгеше орын тутады. Транспорт структурасы қала халқының актив өмирін тәминлейди хәм оның жұмыс өнімдарлығын асырады. Бундай жағдайжа транспорт структурасы асиресе хазирги күнде қала өмирін көз алдына келтирместен қылып болмайды. Транспорт хәм пиядалар харекетін орынбарлау хәм оны шөлкемлестириў - қаланың орынбарлы шешимде тийкаргы проблемалардан бири есапланады. Қаланың орынбарлы құрамында көше-жол тармағының шешимін табыў ең алдыңғы мәселелерден есапланады. Көше тармағының ески формалары заманагөй қалақурлысына сай келмейди: киши кварталларды шегаралаған көшелерде кесилиспелердің көплиги, транспорт ағымын өткизиўзи кемейтиреді, қыйынластырады. Орайлық районларда админстративлик-жамиятлик хәм сауда имаратлар хәдден тысқары көплиги үлкен муғдарда олардың хәрекетін шөлкемлестириўди қыйынластырады.

Көшелер қалалардың дәслебки раўажлана баслаган ўақытларынан баслап формаға келе баслайды. Қалада тарнспорт структурасын шөлкемлестириў қаладағы халқ тығызлығына, хәр 1000 адемға туўры келетуғын автомобиллер санына, тарыйхтан қаланың раўажланыўында көше-жол тармағының қайсы схема тийкарында раўажланыўына байланысly есапланады. Заманагөй қалақурлыста транспорт структурасын мақул шешимін жаратыў қаланы раўажландырыўға тийкаргы рол ойнайды.

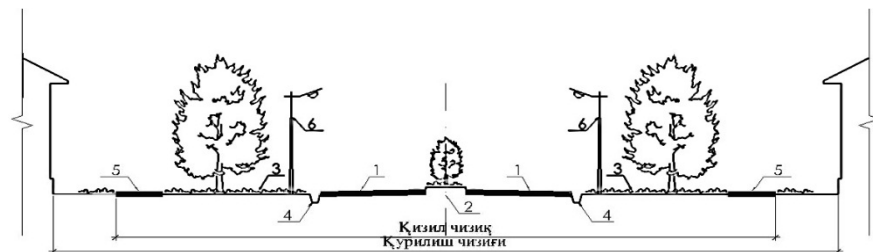
Транспорт структурасын төмендегилерден ибарат:

- көше-жол тармағы
- жәмиятлик транспорт тармағы;
- сыртқы хәм қала алды транспорты;
- транспорт инфраструктурасы.

Қалалық магистрал көшелерде кесилиспелер арасындағы аралық кемінде 500 м болыуы керек. Улыўма қалалық әҳмийеттеги магистрал көшелерге ройон шеңберіндеги яки ергиликли көшелердиң қосылған орынлары арасындағы аралық да кемінде 300-500 м ди қурауы тийис.

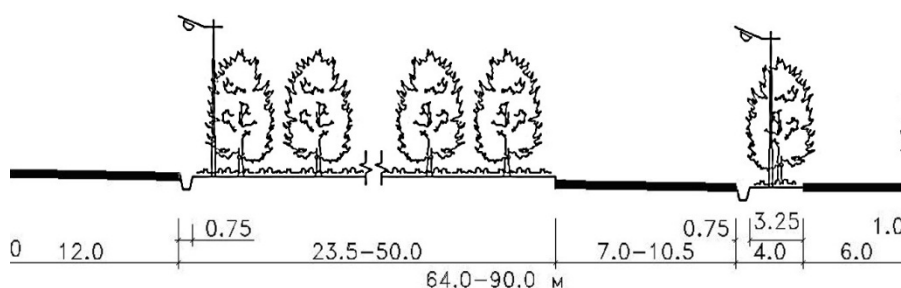
Қаланың еки яки онан артық турақжай районларын, санаат зоналары группаларын яки өзгеше кәрхананы бир неше турақжай районлары менен яки жергиликли дем алыў зоналары менен байланыстырады. Район аҳмиетіндеги магистрал көшелер саатына 300ден 1500 геше автомобиллерди өткеріў қабилийети менен характерленеди. Район әҳмийетинднгт магистрал көшелер жане турақжай районларын қала әҳмиетіндеги магистраллар менен яки туўрыдан-туўры санаат районлары менен байланыстырыў ушын орынбарланады.

Транспорт катнаў бағыты жоллардын жайласыуынын оның қандай мақсетте пайдаланыўына байланыслы орынбарланады. Автостоянкаларға тоқталып өтсек хәр бир орынларда өзиниң автостоянкалары орынбарланады киши район орынбарында болардан тыскары жер асти гаражлары орынбарланады. Орынбар ШНК 2.07.01-03 43 кестесинен алынған.

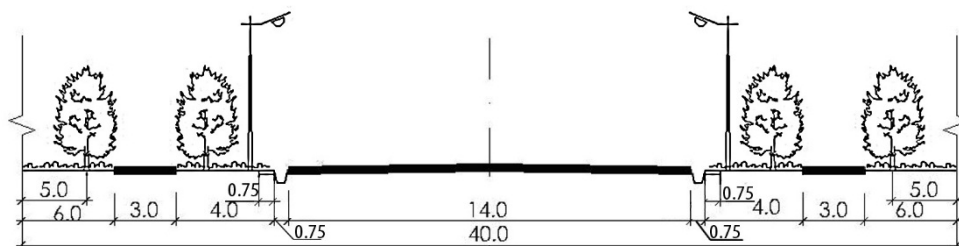
Көше элементлари:

1-катнаў бөлими; 2-ажратушы полоса; 3-ажратушы жасыл полоса; 4-салма; 5-пиядалар жолы; 6- сырткы жарытқышлар.

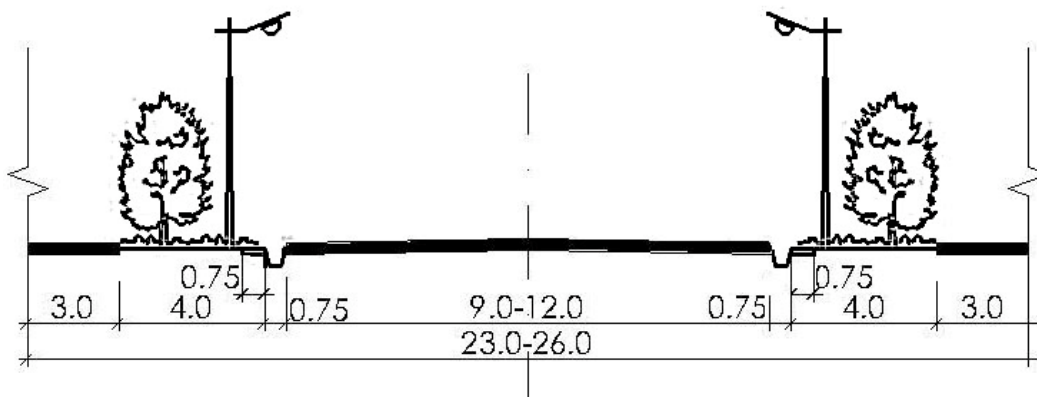
қаланың тезликли жолларынын көлденен кесими (жолдың ярымы көрсетилген).

Район әхмийетинднги магистрал көшелердин кеңлиги туракжайлардың жайласыуына карап, қызыл сызык хәм тротуар аралығында жасыл полосаның бар яки жоқлығынан келиб шыққан жағдайда 29-41 м ди қурайды. Бул өлчем жасыл полосалар есабына өзгериуи мүмкин.

Район әхмийетиндеги магистрал көшелердин көлденең кесими (имратлар алдында тереклери менен).

Туракжай көшелердин кеңлиги 21-35м ди қурайды. Бул өлшем жасыл полосалар есабына өзгериуи мүмкин.

КӨШЕ ХӘМ ЖОЛЛАР

Көше – бул халқ туракжайының бир бөлими болып, қаладағы барлық хәрекетин өткизиүге, ақаба суўларды ағызыўды шөлкемлестириү, жер асты тармақларын өткизиү, көклемзарластырыү хәм жер үсти қурылмаларын орнатыўға мөлшерленген.

Боннанда тысқары, көшелер – бул қаладағы имарат хәм иншаатлар ансамблине эстетикалық, экологиялық рухта байланыстырыўшы ашық кеңіслик орталығы саналады. Көшелердің шегараларының ени бойынша бас жобада белгилениўши «Қызыл сызық» лар менен белгиленеди.

Қызыл сызықлар карама-карсы жайласқан микрорайонларды, санаат районларын, бағларды, спорт сарайларын, туракжайлар хам басқа иншаатларды көше шегарасынан ажратып турады.

Қызыл сызық шегарасынан көше тәрепке өтиўши имарат хәм иншаатлар яки олардың қандайда бир бөлимин қурыуға рухсат етилмейди.

Көше хәм жоллар дәрежелери

Барлық түрдеги қала транспортының жеделлиги хәм тезлигиниң артыўы менен қалаларда транспорт тармағы ушын жаңаша талаблар қойады. Үлкен болмаған кварталлардан ибарат қалаларымыздағы диейли бир қыйлы формада өткизилген көше-жол тармақлары бугунги кун транспорт талабларына жуўап бере алмайды.

Көше хәм жол тармақларын дәрежелестириў транспорт ағымы жедел раўиште өткеріў имканин бериўши шараят жаратыўға имкан беради.

1. Тезликли жоллар.

Қала жоллардын көшелерден тийкарғы паркы, олар тийкарынан ашық, қурылыс иншаатлары бар болмаған орынлардан өткизиледи. Қурылыс бар орынларда болса жоллар қаптал этираптан ажратилады хәм олар үлкен тезликте ҳәрекетленетуғын транспортларды утказиў ушын, транзит харакет ушын хизмет килады. Тез жүрер жоллар қала транспортының артериясы есапланып, қала транспортының сырқы кириўши хәм шығыўшы транспорты менен, қалалардың шеңберсыяқлы жоллары менен байланыстырады.

Жеңил автомобиллер ушын тезликли жолларда есаплы тезлик 120 км/с ты қураўы көзде тутылған.

Жергиликли туракжайлардан туўрыдан- туўры тезликли жолларға кириў мукин емес. Буның ушын арнаўлы пандуслардан пайдаланылады.

Турақжай, тезликли жоллардан арнаулы көклемзарлықтар жәрдемінде кемінде 50 м аралықта қоршаланады.

Тезликли жолларда хәрәкет узликсизлигин тәминлеў ушын қала хәм жергиликли әхмиектеги көшелер менен кесилиспелер турли өлшемлерде әмелге асырылады. Турли тереңликтеги кесилиспелер де өз наўбетінде кемінде хәр 800-1000 м аралықта болыўы керек. Тезликли жолларда пиядалар кесилиспеси текғана түрли тереңликлерде әмелге асырылады.

Тезликли жолларда транспорт харекетиниң тезлтиги орташа 2 мәртеге артады, бир хәрәкет полосасының откизиу қабилети 2,5-3 мәрте артыб, өз наубетінде бахытсыз ҳәдийселер саны кескин кемейеди.

Тезликли жолларда иймеклик радиуси 3000-5000 м болып, 600 м ден кем болмаслығы керек.

Ең үлкен бойлама қыялық 4% ти қураўы тийис.

Раўажланған мәмлекетлерде тезликли қала жоллари тийкарынан эстакада сыпатында көтерилген, хәрәкети толық қорғалмаған арнаулы иншаатларында әмелге асырылады.

2. Қала әхмиегиндеги магистрал көшелер.

Улыўмақалалар тийкарғы хәрәкет структурасын пайда қылады. Бундай көшелер ең қысқа аралық арқалы улыўмақалалардағы объектлерди: турақжай районларини санаат зоналары менен хәм баска хизмет орынлары, дем алыу орынлары, улыўмақалалық орайлары менен өзара байланыстырады.

Улыўмақала әхмиегиндеги магистрал көшелер тийкарғы турақжай районларын қала орайы орқалы сыртқы транспорт (темиржол, автовокзаллар хәм аэропорт) пенен хәм тезликли жоллар менен байланыстырады.

Улыўмақала әхмиегиндеги магистрал көшелерде қатнаў бөлиминиң жүклерге салыстырмалы иймеклик радиюсы 400 м болып, ең үлкен бойлама қыялық 5% ти қурайды. Таўлы хәм қыйын шәраятта орынларда, реконструкция кылынып атырған қалаларда бойлама қыялық 6% геше болыўы мүмкин.

Улыўмақала әхмиетиндеги магистрал көшелерде есаплы тезлик 80-100 км/с ты қураўы тийис.

Хәрекеті басқарылардикинен улыўмақалалардағы магистрал көшелерде кесилиспелерде арасындағы аралық кемінде 500 м болыуы керек. Улыўмақала әхмиетиндеги магистрал көшелерге район көлеміндегі яки жергиликли көшелердин қосылған орынлары арасындағы аралық хам кемінде 300-500 м ди қурайды.

3. Район әхмиетиндегі магистрал көшелер.

Қаланың еки яки оннанда артық турақжай районларын, санаат зоналары группаларын яки бөлек кәрхананы бир неше турақжай районлары менен яки жергиликли дем алыу зоналары менен байланыстырады.

Район әхмиетиндегі магистрал көшелер саатына 300 ден 1500 геше автомобиллерди откизиу қабилети менен характерленеди.

Район әхмиетиндегі магистрал көшелер және турақжай районларин қала ахамиятидгі магистраллар менен яки бевосита санаат районлари менен байланыстырыу ушын орынбарланады.

Район әхмиетиндегі магистрал көшелерде қатнаў болиминин жүклерине салыстырмалы иймеклик радиюсы 250 м болып, ең үлкен буйлама қыялық 6% ти қурайды. Район әхмиетиндегі магистрал көшелерде есаплы тезлик 80 км/с ти қурайды.

4. Жүк транспорты хәрекеті ушын жоллар.

Жүк транспорты хәрақати ушын жоллар, санаат хәм қурылыс жүклерин тасыуга мөлшерленген болып, турақжай зоналарынан тысқары өткериледи. Баска түрдегі көше хәм жоллар менен бир қатламда кесидисип, тийкарынан, санаат зоналарында, коммунал-складлар орынларынан өткериледи.

5. Турақжай көшелери.

Микрорайон хэм туракжай кварталларының қала магистраллары менен байланыстырыуда транспорт хэм пиядалар ушын хизмет етеди.

Туракжай көшелеринде харакет көлеми 100-200 авто/саатқа тең. Әдетте бундай көшелерде жәмиетлик транспорты хәрекеті жолға қойылмайды.

Туракжай көшелеринде қатнаў бөлимининң көшерлерине салыстырмалы иймеклик радиюси 125 м болып, ең үлкен бойлама қыялық 8% (таўлы орынларда 10%) ти пайда етеди. Бундай көшелерде есаплы тезлик 60 км/с ти пайда етеди.

Туракжай көшелерине бөлек яки туракжай имаратлары группасына алып барыўшы ишки тратуарлар қосылып кетеди.

6. Ишки тратуарлар.

Ишки тратуарлар микрорайонлар ишинде орынбарланып, бөлек яки имаратлар группасына хизмет етеди. Әдетте олар район көлеминдеги магистрал көшеге яки туракжай көшелерине барып қасылады. Санаат районларында олар арқалы бөлек объектларге барылады.

Ишки тратуарларда қатнаў болиминин жүклерине салыстырмалы иймеклик радиусы 30 м болып, ең үлкен бойлама қыялық 8% (таўлы орынларда 10%) ти пайда етеди. Бундай көшелерде есаплы тезлик 30 км/с ден аспауы керек.

7. Пиядалар жоллары.

Пиядалар жоллари микрорайонларда, туракжай районларында, жамиетлик хэм саўда орайларында, дем алыу орынларында, көргизбелерде, спорт сарайларында хэм баска пиядалар топланатуғын орынларда орынбарланады.

Соңғы жылларда, қалақурлыста пиядалар жоллары транспорт хәрекетинен имкани барынша қорғанбақта.

Пиядалар жолларын, пиядалар жоллары (тротуарлар) киби қатнаў бөлими бойлап емес, еркин раўиште, жәмиетлик транспорты

бәндиргилерине, арнаулы жолларға, пиядалар ушын ажратылған көшелерге шығатуғын кылып орынбарлау усыныс етиледі.

Пиядалар жоллары хәм тратуарлары ушын максимал буйлама қыялық 8% ти пайда етеді.

Қаланың бас жобасын қурыўда, турли дәрежедеги көше хәм жоллар өз-ара бир текше избе-изликте байланыс жағдайына әмел қылынады, яғный ишки тратуарлар турақжай яки район әхмиетиндеги магистрал көшелерге , олар өз наўбетинде қала әхмиетиндеги магистрал көшелерге , олар болса тезликли яки сыртқы жолларға байланысыўы керек.

Дәрежелестирілген көше хәм жоллардан тысқары, қалақурлыста арнаулы көшелер де орынбарланады.

Тийкаргы көшелер - Улыўмақала орайыдаги тийкаргы жәмиет орайларына, саўда хәм тамаша орынларына, байрам күнлеринде халқтың айланыўға шығыўы ушын ажратылған орынлар ушын орынбарланиып, онда рельсли хәм жүк транспорти харекети орынбарланбайды. Бундай көшелер жамиет имаратлары менен, ири саўда хәм тамаша орынлары менен, көргизбе павильонлары, театрлар, турли клублар хәм музей объектлери менен шегараланады.

Халқ көп жыйналатуғын үлкен имаратлар этирапында, қала жолаўшы транспортлары ушын бәндиргилер қолай жайластырылыўы керек. Тийкаргы көшелер этирапында кирип-шығыў этираптағы магистралларға кесент бермейтуғын жағдайда женил автомобиллер ушын тоқтап турыў майданлары ажратылыўы керек.

Саўда көшелери- үлкен муғдарда пиядалар ағымын саўда орынларына келип-кетиўи ушын мөлшерленеди. Саўда дүканлары ушын транспорт хизмети пиядалар хәрекетине кесент бермейтуғын, баска тәрептен жобаластырылады. Көбинесе саўда көшелери бөлек ажратылмастан, тийкары көшелер қурамына киритиледи. Соның ушын қаланың саўда көшелери бөлек ажратылмайды хәм бул менен ол жерда транспорт харекетин жобаластырыу мәселеси аңсатласады.

Бизің қалаларда бундай көшелер тийкарынан, базарлар хәм үлкен саўда орайлары этирапында орынбарланады.

Қырғақ алды көшелери- дарья, теңиз, көл хәм баска суў хаўизлери бойлап орынбарланады. Бундай көшелер, суў хаўизлерин оларға тутас аймақлардан ажратып, қырғақ бойлап өткериледи. Қырғақ алды көшелерин орынбарлауда халқты суў кеңислигинен имканы барынша көбирен пайдалырақ болыўы ушын көшени суў хаўизлерине жақынрақ алыу көзде тутылады. Соның ушын қырғақ бойлап айланыў жүриў ушын жасыл полосалар пайда етилип, олардың шегарасы бойлап қатнаў бөлими де жолға қойылады.

Дем алыў бағлар жоллары- тоғайлы дем алыў бағлары, қала дем алыў бағлары, дем алыу орынларын транспорт хәрекете менен бирлестириў ушын мөлшерленген. Бундай жоллар курилмаган орынлардан, табият көринислери бойлап өткериледи хәм дем алыу орынлары, санатория, пансионат, гастыницаларды өз-ара байланыстырыу ушын хизмет кылып, олар ушын арнаулы автомобилларге тоқтап туриў орынлары ажратылады. Дем алыў бағлары жоллары жолаўшы тасыў транспортлары хәм жеңил автомобиллер ушын, буннанда тысқары арнаулы тратуарларға ийе велосипедлер хәрекеті ушын хизмет етеди.

Пиядалар хәрекеті арнаулы бағыт бойлап яки аллеялар бойынша дем алыў жолларына жақын орынбарланады.

Пиядалар жоллари (тротуарлар).

Пияда жоллардын өлшемлери пиядалар ағымын тезлигине карап анықланады. Пиядалар жолында бир тротуар откизиу қабилети 600?1000 пияда/саат. Бир тротуардың ени болса 0,75 м қабыл қылынған.

Қалаурлысында хўжетлерге көре пиядалар жоллардын ени төмендегише болады:

- қала әхмиегиндеги магистрал көшелерде 4,5?7,5м;
- Район әхмиегиндеги магистрал көшелерде 3,0м;
- жергиликли көшелерде 2,25м;

-ишки тратуарларда хәм санаат зоналарындагы жолларда 1,5м.

Егерде тротуарларда сыртқы жарытыу шырақлары, троллейбус колонналары қойылатуғын болса, сай раўиште оның кеңлиги 0,5-1,2 м геше кенгейтиреди.

Айрым зэрурий жағдайларда пиядалар жолының ени кенгейтирилиуи мукин. Бул болса көклемзар қорғаў полосалары есабына әмелге асырылады.

Пиядалар жоллары есабынан турли киосклар, дүкан хәм баска түрдеги иншаатлар курылысы қадаған етиледи.

Пиядалар жоллары қаптамасы беккем хәм тегис болууы, бирак сыйпақ болмаўы керек. Көше-жол тармағы қаптамасы паркы, пиядалар жоллары қаптамасына кететуғын карижет кемрек болады.

Пиядалар жолларында максимал буйлама қыялық 6% ты курайды. Пиядалар ағымынын үлкенлиги көшеде кандай объектлер курылғанлығына да байланысly.

Тротуарлар көшениң қатнаў бөлиминен 15см бийикликте орынбарланыб, шегаралаушы таслар менен ажратылып, қатаў бөлими тәрепке 1,0-1,5% қыялықта курылады.

2.3 КӨШЕ ХӘРЕКЕТИ ӨЛШЕМИНИҢ КАРТОГРАММАСЫ.

Көше харекетин келешектеги раўажланыў улчамлерин тийкарлы раўиште анықлаў ушын көше, кесилиспе, майданларды транспорт хәм пиядалар менен ҳақыйқый жүклениў дәрежесин әмелде есаплаў керек. Әмелий есаплар байланыссыз көше яки кесилиспелерден өтипатырган транспорт кураллары хәм пиядалар санын күзетиў аркалы табылады.

Кесилиспелердеда транспорт харекетин схемасин орынбарлау хәм майданлардың өлшемлерин анықлаўда транспорт ағымын абсолют мәниси хәм олардын кайси бағыты буйича бурылыў болыў зэрур.

Хар бир күзетилген хәм есап-китап қылынған транспорт кесилиспелери ушын бир суткага яки ең көпқатнаўы саат (час пик) ушын транспорт ағымының схемасы курилады.

Қаланың тийкаргы магистралларидаги ҳарекет өлшеми транспорт ағымының картограммасы деб аталыўшы схема ааарқалы белгиленеди.

Күзетиў натижалери, оларды қайта ислеитуғынлығынан соң төмендегилер ушын зарур:

- Транспорт ҳәм пиядалар харекетин өзгертиў динамикасын анықлаў ушын;
- Транспорт ҳәм пиядалар ҳарекетиниң әмелдеги ҳарекети ҳәм басқарыў схемасынаа өзгертириўлер киритиў;
- Күнниң кайсы ўақытларында транспорт пенен кандай бөлистирилиў нызамшылығын жаратыў;
- Қала көше тармағындағы тор орынларын анықлаў;

Жақын жылларда транспорт ҳәм пиядалар ағымында жүз беретуғын өзгерислер ҳаққындағы жаңа схемалар куриш.

Пайдаланылған адабиётлар

1. ШНК 2.07.01- 03 «Қала ва қишлоқ аҳоли пунктлари ҳудудларини ривожлантириш ва қурилишини режелестириў » Тошкент- 2006.
2. ШНК 2.05.02- 07 «Автомобиль жоллари» Тошкент- 2007.
3. Черепанов В.А. Транспорт в планировки города. М., Стройиздат, 1970.

III.Инженерлик коммуникация бөлими

3.1 Инженерлик абаданластырыу қала қурылысында жұмыстары

Қалаларда инженерлик тармақтары инженерлик коммуникацияларынан, оларға хизмет қылыушы иншаатлардан хәм түрли жәрдемши қурылмалардан ибарат өзгеше структураны пайда етеди. Инженерлик тармақтары жер асты хәм жер үсти түрлерине бөлинеди (өз нәўбетинде жер үсти тармақтары еки қыйлы болады- олар баланыссыз жер үстинде жайласқан хәм жерден көтерілген жағдайда. Бәзи жағдайларда жер үстинде тармақлар жайластырылады). Қала жер асты тармақтары қаланы инженерлик абаданластырыу тийкарғы элементлеринен бири болып есапланады. Қала жер асты тармақтары қала халқын, маданий орынларды, санаат корхоналарының талабын қанаатландырыу ушын хизмет етеди.

Инженерлик абаданластырыу қала қурылысында жұмыстардың үлкен бөлимин пайда етеди. Қаланың бас жобасын орынбарлауда қала аймағын инженерлик таярлау хәм абаданластырыу бойынша жүдә көп хәм жүдә керекли мәселелер көнделен булады, булар:Вертикал режелестириу хәм сууды қашырыу; таулықлар, көшкили, суу басатуғын хәм батқақлы орынларды ушлаштириш ва абаданластырыу, курук-иссик минтакаларда жайласқан қала аймақ ини суу менен тәминлеу хәм сууғарыу, жерсилкиниу хәм турақлы музлықлар менен көплеген районларды қала қурылысы ушын өзлестириу; транспорт хәм пиядалар жолларды, автомобиль тоқтау орынлары хәм хожалық орынларын жайластырыу; көклемзарлар, декоратив хәм спорт әҳмиетине ийе кишкене суу иншаатларын тиклеу; дарья хәм суу складлары қырғақларын абаданластырыу; спорт иншаатларын хәм киши

архитектуралық формаларды қурыу; көшелер, майданлар хәм қаланың басқа орынларын жарыту; жер асты коммуникация тармағы хәм суў тәминаты, канализация, электр, ыссылық хәм газ тәминаты структурасының қала рауажланыуынын келешегин көзде тутқан ҳалда узликсиз рәўиште алыпбарылыўы түсинеледи. Суў тәминаты структурасына суўды манбайларынан алыўшы иншаатлардан тартып, оны тазалаў, запаста сақлаў хәм тутыныўшыға жеткизиўгеше болған барлық иншаатлар жыйндысы киреди. Суў тәминаты структурасы бир канша көрсеткишлер менен түрленеди. Орынбарланып атырған аймақ район орайы болғанлығы себебли ол жерде имаратлар, кишкене қарханалар оқыў орынлары, бизнес орайлар, спорт комплекслери, кафе ресторанлар, парк– бақ аймақлары, емлеў орынлары, офислер, театрлар, санаат сарайлары, супер маркетлер, мийманханалар хәм басқа усы кибилер жаратылады. Халқты жұмыс шарайатын хәм жасаў шарайатын рауажлантирыуда инженерлик тармақлары инженерлик коммуникацияларынан, оларға хизмет қылыўшы иншаатлардан хәм турли жәрдемши курилмалардан иборат қыйын структураны пайда етеди.

Инженерлик тармақлары ер асты хәм ер үсти түрлерине бөлинеди.

Қала ер асты тармақлары қаланың инженерлик абаданластырыўдың тийкарғы элементлеринен бири болып есапланады. Қала ер асты тармақлары қала халқының, санаат қарханалараның талабын қандырыў ушын хизмет етеди.

Ер асты тармақларына - инженерлик тармақлары, кабеллер хәм коллекторлар киреди.

Физик-геологик процесслер сырткы суўларды қашырыў жаманластырыўшы, ер асты суўларының қаддиниң асыўына хәм батбақлықлардың пайда болыўына себеб болыўшы қала аймағында рельеф жүзи хәм формасының өзгериўине алып келеди.

Физик-геологик процесслер сыпатында төмендегилерди келтириў мүмкин:

Қала аймағын атмосфера жауынлары хәм дарьялардың тасыуы нәтижесинде суу басыуы;

Ер асты суулары тәсиринде қала аймағының жаманласуы;

Қала аймағында жарлықлардың пайда болуы хәм олардың рауажланыуынын;

Көшиклер;

Қала тәрепке бағытланған сел ағымлар;

Қала аймағында карсы хәм шөгиу хәдийселер;

Рельефтин суу хәм самал эрозиясы тәсиринде бузылуы х.т.б.

Инженерлик таярлық жумыслары табғый шараяты қолайсыз аймақларда қурылыс ушын сайластырылғанлығы себебине қала аймағыннан жақсы пайдалану ушын хизмет етеди. Бул менен, көше-жол тармағы, жамиятлик транспорты хәм ер асты коммуникация тармоқлары қисқарады.

Инженерлик таярлығының анық мәселелери аймақты таңлауда, қала ны орынбарлауда техник-экономикалык тийкарлама хәм оның бас жобасын ислеу шығыуда анықланады.

Аймақты инженерлик таярлауда төмендеги тийкарғы қурылыс жумыслары болып төмендегилерди көрсету мүмкин:

- ер жумыслары;
- сырткы (атмосфера) сууларын қашыруда ашық хәм жабық суу қашырғышларды қуруу;
- ер асты сууларды пәсейтиру мақсетинде дренаж структураларды қуруу;
- аймақ жүзин теңсалмақта сақтау мақсетинде қурылатуғын иншаат (тирек дийуал, дамба х.т.б.) лар;
- жылжыу бар болған аймақларда қыялықларды вертикал режелеу жәрдемінде күшейттиру х.т.б.

Аймақта табийғый шараятта тасири дәрежеси хәм инженерлик таярлық жумысларының қыйыншылығынан келиб шыққын жағдайда

орынбар (карта)лардың құрамы хәм жыйндысы төмендеги шегаралары анықланады 1:10000- 1:25000 (киши қалалар ушын 1:5000).

Орынбар құрамына төмендегилер киреди:

- Аймакты суў басыўы мумкин болған шегараларды, грунт шәраяты, кәдди жоқары болған ер асты суўлары бар майданлар, жылжыў хәм басқа табиғый шәраятта көрсетилген инженерлик- геологик карта;

- қурылыс ушын қолайсыз есапланған, жылжыў хәм басқа процесслер бар майданлар көрсетилген аймақлардың схемасы;

- тийкарғы орынланыўы керек болған, избе-излиги көрсетилген қала аймағын инженерлик таярлаў схемасы.

Жылжыў

Республикамиздың көпғана аймақларында жылжыў хәдийсеси болып өтеди. Жылжыў-таўлы орынларда хәм улыўма, қыялығы сезилерли орынларда ерсилкиниў яки басқа түрдеги динамик тәсирлер нәтижесинде ер массасының опырылыўы болып есапланады.

Жылжыў процесин пайда қылыў себеби екиге бөлинеди:

пассив – қыялықлардын геологик дүзилиси хәм орынның рельефи, қыялығының қыялығы;

жедел – сырткы хәм ер асты суўлары, атмосфера хәм сейсмик хәдийселер хәмде жылжыў процесин жеделлестиреиўши инсан өмири (қыялықлардын имаратлар таъсиринде зорығыўы, қыялықлардын кесиў ҳ.т.б.).

Жылжыў бар болған аймақларда инженерлик таярлықтың ўазыйпалары.

Жылжыўшы қыялықларда қалақурлыстың тийкарғы ўазыйпалары төмендегилер:

- а) Жылжыўшы қыялықтың теңсалмақлығын тәминлеў, яғный тәсир қылыўшы барлық күшлердин теңсалмақлары сақлаў;

- б) Жылжыўшы қыялықлардың қалақурылыстың бирар мақсетлеринде пайдаланыў.

Жылжыўға қарсы қолланылатуғын режелер

Жылжыўға қарсы қолланылатуғын тийкарғы жумыслар төмендегилер:

- а) жылжыў қәуипи бар орынларда сыртқы суўларды қашырыўды пайда етиў (вертикал режелестириў жәрдемінде);
- б) ашық хәм жабық дренажлар структурасы жәрдемінде ер асты суўларды қашырыў (суў қашырыў хәм дренаж структурасын өткизиў жәрдемінде);
- в) қыялықларды шегаралаў, ағар суўлардан қорғаў (аймақты қурытыў жолы менен);
- г) қыялықларды тегислеў хәм көклемзарластырыў;
- е) Жылжыўшы массаны жасалма раўиште беккемлеў (грунтты койдырыу х.т.б. усыллар жәрдемінде);
- ж) Жылжыўшы грунт массасын услаб турыўшы тиргек дийўаллар кулаўы.

ҚАЛАЛАР АЙМАҒЫН СУЎҒАРЫЎ

Жылына 250 мм ден кем жаўын жаўатуғын орынларда ерлер жасалма раўиште суўғарылады.

Қала суўғарыў структурасы қәдимги дәўирлерден Мыср, Қытай хәм Орайлық Азияда аймақларында қолланылып келинген. Хәзирги күнге келип Европаның Испания, Франция, Италия хәм Россия Федерациясы, Украинаның бир бөлими, сол киби қатар мәмлекетлерде суўғарыў структурасы қолланылмақта.

Қала аймағында хизмет көрсететуғын салмалар структурасы қаланың бас планы тийкарында дүзилген болыўы шәрт. Бундай салмаларға қоцылатуғын тийкарғы талаб олардың табийғый ағымын тәминлеўден ибарат есапланады.

3.2 ҚАЛА АЙМАҒЫН ВЕРТИКАЛ РЕЖЕЛЕСТИРИЎ

Орынның рельефи болса топографикалық карталарда тегисликти горизонтал тегислик пенен кесгенде пайда болған проекциясын орынбарлаў, жобадағы горизонталлар менен көрсетилген. Хәр бир

горизонтал қабыл қылынған сатх (одатда, денгиз кәдди)га салыстырмалы маълум бир баландликни билдиради.

Горизонталларды көринис бериўши жобасы қалақурылыста режелемтириў хәм қурыў орынбары ушын хәмде көпғана басқа түрдеги инженерлик мәселелерди шешиўде тийкарында бўлиб хизмет қилады.

Белгилер. Жоба горизонталлары аралықларындағы белгилардиң хақықый анықлығы, қыдырылып атырган орынның екеўиде горизонталға туўры сызықлы перпендикуляр өткизип, интерполяциялаў нәтижесинде анықланады.

Орынбар-жоба жұмысларын орынлаўда, айырым қосымша рельеф сызықларын өткизиў менен рельефти жанеде майдаластырыў талаб етиледи. Рельефти жанеде анықлығынын асырыўға, оның арасынан жасалма раўиште қосымша рельефлер өткизиў менен ерисип болмайды. Бундай жағдайда әлбетте орын ушын қосымша нивелирлеў жұмыслары яки басқа мағлұматлар зәрүр болады. Айрым жағдайларда, аймақты дәслепки таярлаў басқышында режеде рельеф ирилестиреди. Бунда, мәселен, 0,5м өткизилеген горизонталлар арасынан биреўинен горизонтал алып тасланады. Бундай жоба орынның текғана характерли формалары хақында жойбарлап береди.

3.5 Вертикал режелестириў хәм оның ўазыйпалары

Вертикал режелестириў аймақтың қурылысы, режелеў, қурыў хәм абаданластырыў талабларынан келип шыққан жағдайда табиғый рельефти қайта формаластырыў, өзгертириў хәм сайластырыў жұмысларын өзине жәмлестиреди. Вертикал режелестириў арнаулы дүзилетуғын жойбарлар тийкарында топырақты бир орыннан екінши орынға көшириў менен әмелге асырылады. Аймақты инженерлик таярлаў жұмыслары ўазыйпасы барлық талаплардан келиб шыққан ҳалда рельефтиң ең макул шешимин табыўдан ибарат есапланады.

Вертикал режелестириу материалы қала аймағында көшелер, имаратлар, ер асты коммуникациялары хәм басқа түрдеги иншаатларды дойбарлауда рельеф ҳақында дәслепки мағлумат есапланады.

Вертикал жобаны жойбарлау хәм оны әмелге асыруда еки избе-из басқышта көрсетиу керек: биринши- аймакты инженерлик таярлауда тийисли болып, онда аймақ рельефин улыўма жағдайда пайда етиу хәм оны қурылысқа таярлау мәселери шешиледи, екинши – аймакты режелестириу, қурыу хәм абаданластыру болып, бул басқышта микрорельеф жойбарланып, имаратлар, иншаатлар, көшелер хәм жоллар хәм қала аймағының басқа элементлериниң белгилери қойылады.

Қолайсыз шәрт-шараятлар хәм процесслерди шешу менен байланысly шөлкемлестирилиулерде вертикал режелестириудиң роли төмендеги жағдайларда орынлыесапланады олар:

* Қала аймағын күшли жауынлар яки суу сақлағышлары тасиринде суу басыуыда хәмде суу сақлағышлар иншаатларынан қала аймағынан қорғау аймакты вертикал режелестириу ўазыйпаларына кириуши дамбалар қурыу яки аймақ қәддин көтериу орнына амалге асырылады;

* Аймакты ер асты суўлары тәсиринде суу басыудан сақлау, дренаж структурасы жәрдемінде яки майдан қәддин вертикал режелестириу жәрдемінде әмелге асырылады;

* Қала аймағында батбақлықлар бар болған жағдайларда оларға қарсы гүресиу тийкаргыларынан бири вертикал режелестириу болып, ол жәрдемінде турып қалған суўлардың ағым бағдары режелестириледи хәм сырткы суўларды қашыруу ушын шараят жаратылады; шөл хәм ярым шөл зоналарда аймакты жасалма суўғаруу мақсетинде суўғарылатуғын майданларда суу өз ағымы бойлап вертикал режелестириу тийкарында әмелге асырылады;

* Тау зоналары раўажланып атырған аймақларда вертикал режелестириу жәрдемінде таулықлар қыялықларды жууып кетиуши сырткы

суўлардың бағыты пайда етиледі, хәмде таўлықларды таўысыў оларды көмиў арқалы әмелге асырылады;

* көшкили аймақларда көшкилердің алдын алыу илажларына сыртқы суўларды қашырыўды пайда етиў арқалы вертикал режелестириў қатнасады;

* Қала аймағында хәр түрли процесслери бар аймақларды жылжыўлары нәтийжесинде жүзеге келген варонкалардың сыртқы суўлардан сақлаў хәм оларды жоғалтыў бойынша вертикал режелестириў аймақты тегислеў мақсетинде қолланылады.

Вертикал режелестириў хәм оны әмелге асырыў ол менен байланыслы болған илажлар жыйындысы менен биргеликте қолланылғанда мақсетке муўапық, булар: ер асты суў қашырыў тармақларын үйрениў менен сыртқы суўларды қашырыў; ер асты суўлары суўлардың қәдди бийик болған жағдайларда дренаж тармоқларынан пайдаланыў; таўлық хәм көшкили аймақларда тирек дийўаллар орнатыў х.т.б.

Рельеф хәм оның вертикал режеси көпгана қалақұрылыста мәселелерди шешиўде байланыссыз яки байланыссыз өз тәсирин көрсетеди, тийкарынан:

* Қаланың улыўма композициясында, оның районлары, жыйындылары, майданлары хәм халқтағы имарат хәм иншаатлардың орналасыўында аймақ рельефиниң тийкарғы формаларынан келип шыққан халда пайдаланыў;

* Қала хәм оның районларын қурыўда, имарат хәм иншаатларды микрорайонлар хәм турақжай кварталларында орынластырыў қасиетинен келип шыққан жағдайда рельеф хәм оның формаларын хәмде вертикал режелестириўди инобатға алыў;

* ислеп-шығарыў технологиясынан келип шыққан жағдайда санаат корхоналарын орынластырыў хәм әдетте минимал қыялықларына ийе тегис бетлерди талаб қылыўшы майданларды орынластырыў ва х к. ҳолатларда.

Қала хұдудини Вертикал режелестириў вазифаларига қуйидагилар киради:

а) Қала хұдудларидан, кўчалардан сырткы (атмосфера) Суў ларини керакли нишабликлар ва Қала Суў қочиргич коллекторлари йўналжумысларыда қочиришни пайда этиш;

б) Қала кўча ва жолларини зарурий бўйлама нишабликлар менен таъминлаган ҳолда, оларда Қала транспорти ва пиядаларнинг ҳавфсиз ҳаракатини пайда этиш;

в) Турақжай кварталларини, микрорайонларни, алоҳидаги имарат ва иншаатларни қурыў талабларидан келиб чиққан ҳолда қурилиш майдонлари рельефини қайта шакллантириш ва қурилишга мослаштириш;

г) Қала ер асты инженерлик тармоқларини ўтказилишини таъминлаш ушын қулай рельефни яратиш;

д) нодир объектларни орынластырыў ушын рельеф хэм оны вертикал режелестириў бойынша арнаулы ўазыйпаларды шешиў (имаратлар группасы, стадионлар, аэродромлар ҳ.т.б. ларды жойбарлаўда).

Жойбар- режелестириў жумысларының барлық басқышларында вертикал режелестириў өз мәнисин табады.

Соны нәзерде тутыў керекли, қәдимги қалалардың аймақларында төмен орынлар түрли ўақытларда турлише имарат хэм иншаатлар қурылысы нәтижесинде ҳар қыйлы шаң, топырақ, шығынды ҳ.т.б.лар менен толып барып, бул орынларда грунттың «қазылмалы қатлам» деб аталыўшы қатламы пайда болған. Вертикал режелестириў процессинде қазылмалы қатламды сақлаў, көклемзарластырыў ушын жуда керекли есапланады. Бул өз нәўбетинде, табиғый рельеф шароитында имарат хэм иншаатларды сақланған көклемзарлық ишинде ландшафт режелестириў тийкарында орынластырыўға имкан береді хэм имаратларды режелестириўде бир қыйлылықтан азат қылады.

Вертикал режелестириўди әмалде қуллаў арнаулы дүзилген жойбарларға тийкарланады. Вертикал режелестириўде жойбарлаўдың тийкарғы усуллары, төмендегилерден ибарат:

- *Жойбардың профиллер усылы;*
- *Жойбардың (қызыл) горизонталлар усылы;*
- *графоаналитикалық усыллар.*

Пайдаланылган әдебиётлар:

1. ШНК 2.05.02- 07 «Автомобиль жоллари» Тошкент- 2007.
2. ШНК 2.07.01- 03 «Қала ва қишлоқ аҳоли пунктлари худудларини ривожлантириш ва курилишни режелестириў » Тошкент – 2006.
3. БакутисВ.Э., БутягинВ.А., Лунц Л.Б. «Инженерное благоустройство городских территорий». М. 1971. Стройиздат
4. Черепанов В.А. Транспорт в планировки города. Москва, Стройиздат, 1970 г.

IV. МИЙНЕТТИ ҚОРҒАҰ

4.1 Мийнет етиў нызамлары.

Хәр қандай демократиялық әмийетте усы жәмийет раўажланыўы қай дәрежеде болыўына қарамастан өзиниң ҳуқықый мәплеринен келип шығып хәм инсан ҳуқықларын қорғаўға тийкарланған нызам болыўы зәрүр.

Ғәрезсиз Өзбекистан Республикасы 1992- жыл 8- декабрьде өзиниң биринши демократиялық қонститутциясын қабыл етти.

Бул Конституцияның IX бабы экономикалық хәм социаллық ҳуқықларды қорғаўға қаратылған. 37- статьяда «хәр бир жеке адам мийнет етиўге, еркин кәсип таңлаўға, әдил мийнет шараятларында ислеўге хәм нызамда көрсетилген тәртипте жумыссызлықтан қорғаныў ҳуқықына ийе» делинген.

Хәзирги техника заманында көпшилик жумыслар механизацияластырылған бирақ қурылыс жумыслары толық механизацияласпаған бунда қолда исленетуғын жумыслар хәм машиналарда исленетуғын жумысларға бөлинеди. Яғный қолда исленетуғын жумысларға өриў, сыбаў, шифер қағыў; машиналарда исленетуғын жумысларға көтериўши кранларда монтаж жумыслары, эксковатор жәрдемінде қазыў жумыслары.

Қурылыс машиналарынан пайдаланыў ўақтында техника қәўипсизлиги қағыйдалары.

Жүк көтеріуші кранлар хәм басқада қурылыс машиналары жұмысқа дизимнен хәм тексеріулерден өткерілгеннен кейін рұхсат етиледі. Қурылыс машиналары қурылыс майданшасында жұмыс ислеген ўақтында имарат пенен машинаның бурылыушы платформасы аралығы 1 м ден кем болмауы керек.

Конструкцияларды көшіриўде 0,5 м бийикликтен артпаан халда әмелге асырылыуы керек.

Жұмыс ўақтында самал күши 6 баллдан артқан жағдайда жұмыс тоқтатылады хәм релсли кранлар ерге беккемлениди.

Қәўипли зона бул кран конструкцияларды монтажлаў ўақтында конструкциялардың түсип кетиў аралығы бул аралық кранның көтеріў бийиклигине байланыслы алынады яғный 20 м бийикликте 7 м аралық; 100 м бәлентликте, 10 м аралықта инвентар қоршаў заборы орнатылады.

Жүк көтеріуші кранның техник паспортында көрсетилген жүктен артық жүк көтермеў керек.

Конструкцияларды орнатыў ўақтында жұмысшылар хәм басқада артықша үскенелер менен бирге көтеріў қаджаған етиледі.

4.2 Кепсерлеў жұмыслары ўақтында қәўипсизлик қағыйдалары.

Кепсерлеў жұмысларына жоқары дәрежедеги мийнет уқышлылығына ийе болған шахсларды жұмыс алып барыўға рұхсат етиледі.

Кепсерлеў аппараты хәм трансформаторлар қатнаў жоланан тысқарыда жайластырылады, ал аппарат кабеллери, кабелдин изоляция қабатына зыян келтирмейтуғын етип жайластырылады; Ток дерегинен кепсерлеў аппаратына шекемги кабел узынлығы 15 м ден аспыўы шәрт.

Кепсерлеў жұмыслары ашық майданда қар, жаўын жағдайында хәм самал күши 6 балл хәм оннан артық жағдайда рұхсат етилмейди. Өрт

кәўипсизлиги қағыйдаларын сақлаў мақсетинде жумыс орнынан 5 м аралықта өрт өшириўши үскене жайласқан болыўы керек.

Электродларды алмастырыў ең кәўипли жумыс есапланады, бул жағдайда электрод услаўшы жақсы изоляцияланған болыўы керек.Егер бийиклик бойынша жумыс алып барған ўақытта жумысшы электрод салыўшы сумкасы болыўы керек хәм жумыс ўақтында электродларды, эсбапларды таслаўға болмайды.

Өндирис хәм қурылыс майданшасына мийнетти қорғаў Озбекистан Республикасының «мийнет кодексы бойынша әмелге асырылады». Қурылыс майданшасында техника кәўипсизлиги бойынша инженер хәр бир исшини техника кәўипсизлиги бойынша арнаулы даптершеде имза аркалы откереди. Бунда майданшада хәрекетлениу ўақытында хәр бир исши өзинин белгили жумысы бойынша жуўапкершилигин сақлаў, техника хәм механизмлер бойынша арнаулы корсетпелер бойынша хәрекетлениуи тийис. 18 жасқа толған адамларға гана жук жуклеу-тусириў жумыслары менен шуғылланыўға жол қойылады. 60 кг нан ауыр жуклер тек механизмлер жәрдемінде жукленеди хәм тусириледи. Қурылыс материалларын 50 метрге шекем болған бийикликке стремянкалар жәрдемінде көтериў мумкин. Жуклер тахланатуғын майданша текисленген, кар хәм муздан тазаланған, кешеси электр шырақлар менен жарытылған болыўы зарур. Жук жукленген транспортыңын бортларын ашып атырған ўақытта жук кулап тусиуи итималлығы болған зонадан кашык турыў керек.

Қурылыс материаллары хәм жыйма конструкцияларды таклаў қағыйдалары: гербиш пакетлери-бийиклиги еки ярустан аспайтуғын етип тахланады; контейнерсиз тасылатуғын етип тахланады: контейнерлерде гербишлер бийиклиги бир қатардан аспайтуғын етип тахланады: контейнерсиз тасылатуғын гербишлер қатарлар саны 25 тен аспайтуғын кетеклер ҳалында, жатқызып өриледи: гербишлер қыры менен терип қойылатуғын болса, кетектеги қатарлар саны 13 дана (бийиклиги ен коби менен 1,7 метр) болыўы керек;

Фундамент плиталары хәм ер толе дийўалларына исленетуғын дийўаллар устине такланып, араларына кыстырымалар қойылады (тахланғанлардың бийиклиги 2,6м).

Дийўал плиталары кассеталарға уксатып такланады;

Фундамент панелери кассетларға тик жайланады; аралық бастырма плиталар устине хәм араларына кыстырма қойып, бийиклиги 2,5 метрден аспайтуғын қылып такланады; қолонналар устине торт қатар қылып тахланады, араларына кыстырмалар қойылады; Лестницалар устине, баскышларын жоқары каратып, оларға кыстырмалар қойып, такланған қатарлар саны алтыдан аспайтуғын қылып такланыўы керек; темир бетон формалар таяныш устилерине қыялатып қойылады, хәр 2-3метр аралатып кыстырылып қойылады. ерге музлап жабыскан я болмаса уйымлар астыңда калған конструкцияларды шығарыў хәм көтеріў.

Жыйма конструкцияларды кранды бурып ямаса канаты қыя жагдайда суиреп алып келиу; конструкцияны қысқа ўақытка болсада асыўлы жагдайда калдырыў;

Асылған жук ямаса кран стреласы астыңда турыў ямаса олар тийиннен отип кетиу қадаған етиледі. Жыйма конструкцияларды транспортларға жуклегенде оларды жайлаў схемаларына жуда итибарлы болыўы керек. Бунда автомашина ямаса прицеппер кузовта жукленип атырған даналы жуклер борттан кеминде 50-100 мм кашыклықта жайласылыўы керек.

Конструкцияларды автомобиллер кузовына көтеріў хәм танлаў ўақытыңда тиреп қойылатуғын зангилерден пайдаланылады. Автомобил кузовына хәм штабелдан секирип тусиу қадаған етиледі. Жуклерди көтеріў ушын тамғалы ямаса жарлығы болған камрау курылмаларынан хәм брусоклы строплардан пайдаланылады; тамға ямаса жарлықларда усы курылмалардың жук көтере алыўшан-лығы хәм козден кеширилген санеси корсетилген болады. Жуклер кран крусокына тастыкланған схемалар бойынша бириктириледі, ал бул қәўип-қатардың алдың алады. Транспорт

касийетлерине жук жуклеу хэм тусириў ўақытында кранның стреласын ямаса крусогин автомобиль кабинасы устинен алып өтиў кадаған етиледі.

Көтериўши механизмнин крюги жук тобесине тик жагдайда алып келиниуи керек. Жукти көтериўден алдың кранның стропын, крюгин козден кешириў, кейнен қәўипли зонадан шығыў, соннан кейин ғана кран машинистин жукти көтериў туурысында сигнал бериў керек. Орнатылатуғын жайына узатылып атырған конструкцияны ислеп атырған адамлар тобесинен алып өтиў такыйкланады. Жукти кабыл кылыўшылар қәўипсиз зонада тусириў керек. Постка тусирип атырған жук орнатылатуғын орны тобесинде 0,5-1метр бийкликте асылып турған ўақытта ғана оған жакынласыўына рухсат етиледі.

4.3 Монтаж жумысларын қәўипсиз орынлаў усыллары

Улыўма талаплар. 18 жастан аскан, арнаулы уиретилген хэм имтихан тапсырған адамлар ғана монтаж жумысларын орынлаў мумкин болады. Монтажшылар бийкликте ислегенлеринде қәўипсизлик ремени хэм каскадан пайдаланаулары керек. Узын хэм ауыр конструкцияларды орнатылатуғын орнына силтеместен, шайкалтырмастан рауан көтериў хэм тартып турыўшы канаатлардан пайдаланыў зарур. Жыйма конструкцияларды жайдан жайға кошириў ўақытында монтажшылар конструкцияның орнатылыўы контурынан шетте ямаса конструкция узатып атырған тарепке карама-карсы тарепте турыўлары керек. Көтерген конструкция орнатылатуғын жай тобесинде 30см бийкликте токтатылып, кейин қәўипсизлик пенен орнына тусириледі. Конструкция орнатылатуғын жайға карыспа Катламы алдыңрак, ягный конструкцияны узатыўудан алдың жаткызылады. Орнатылған конструкциялар пухта беккемлеп қойылғаннан кейин ғана оның монтаж халкаларынан кран крусоклары шығарып алынады.

Буннан кейін конструкцияны жылжытыў, суриў такыйкланады. каранғы тускен кейін, қурылыс майданшасы хәм жумыс орынлары электр шырақлары менен жарытылыўы керек.

Қурылыс шөлкемине жумысқа кирген жеке пухаралардың хәммесине, олардың кәсиби, жумыс стажы, хәм келешекте орынлайтуғын жумысларына карамастан қәўипсизлик техникасы бойынша инструктаж өткерилиўи шәрт. Инструктаж ергиликли шәраятларға сәйкеслендирилип өткерилиўи зәрүр. Бунда жумысқа кириўшилер төмендеги мәселелер менен таныстырылады: мийнет нызамшылығы тийкарлары хәмде ишки тәртип қағыйдалары; ислеп шығарыўда жарақатланыў; травматизм себеплери, қурылыс шөлкеминдеги бахытсыз хәдийселер, олардың келип шығыў себеплери; кран ислеп турғанда, автотранспорт жүрип турғанда қурылыс майданшаларындағы қәўипли зоналар; жумыс орнын шөлкемлестириў хәм тәртип сақлаў қағыйдалары, қурылыс материаллары хәм әсбапларын тәртип бойынша жайластырыў тәртиби; қурылыс машиналары хәм механизмлеринен пайдаланғанда итибар бериў шәрт болған қәўипсизлик қағыйдалары дәслепки машина хәм әсбаплардан дурыс пайдаланыў усыллары; электр тогынан пайдаланыў усыллары; бахытсыз хәдийсе жүз бергенде биринши жәрдем бериў қағыйдалары; өртке қарсы қаратылған илажлар; қәўипсизлик қағыйдаларын бузғанлыў ушын жуўапкершилик.

Исшилер менен кирисиў инструктажы өткерилгенлиги арнаўлы китапшада белгиленеди хәмде инструктаж өткерилген жеке пухара ол китапшаға инструктаж өткерилгенлиги ҳаққында имза қояды. Жумысқа кирисиў алдынан ҳәрбир исши менен ис басқарыўшы дәслепки инструктаж өткереди. Жумыс шәраятлары хәмде жумыслардың түрлери өзгермеген ҳалларда ҳәрбир үш айда тәкирар инструктаж өткерилип турады.

Хәрбир жумысты орынлаў технологиясы хәм барлық шәраятлар менен таныстырылып, оларды билмеслик бахытсыз хәдийселерге алып келиўи мүмкинлигин еслетип өтиў керек.

Инструктаж өткерілгенлігі арнаулы дәптерге жазып барылады. Инструктаж өткен ісші тәжірибеге арттыру мақсетінде тәжірибелі ұстаға 2-3 күн бекитіліп қойылады.

Ісшілерге қауіпсіздік техникасын үйрету бойынша он сааттық бағдарлама бойынша таярлықтар ісшілер мамандығын арттыру курстарында алып барылады. Бағдарлама өтіліп болғаннан кейін ісшілердің қауіпсіздік техникасы бойынша өзлестірілгенлігі тексеріледі және оларға бір жылдық гуәлалық беріледі.

Құрылыс объектісінде ісіндегі ток ұрыстан сақланыу

Электр тогының адам организмінде әсері. Ток ұрыстан тері күйіуі немесе ішкі органдар заңланыуы мүмкін. Күшті электр тогы ғана емес, ал пәс күшлену тогы да адам өмірі үшін қауіпті есептеледі.

Қолайсыз шәраяттарда адам организміндегі қарсылық тек ғана 1000 Ом болған халларда күші 0,1А және күшленуі 100В болған токта адамды өлтіріуі мүмкін. Сонлықтан да күшленуі 42В және оннан артық, ток күші 0,05 тен 0,1А ге шекем болған ток организм үшін қауіпті.

Электр тогынан сақланыу үшін, ток өтіп тұрған изоляцияланбаған сымларға және изоляциясы ашылып кеткен электр ұстановкaları да жүргізіуі қурылмаларының корпусларына қол тийдірмеу керек.

Қорғаныушы ерге ұслау, рубильниктер, электр двигателлер, трансформаторлар, оның менен бір қатарда темир жоллар және изоляциясы ашылып кеткен басқада металл бұйымлардан ток өтіп тұрған болуы мүмкін. Міне бундай бұйымларға тийгенде күтілмеген жағдайларда ток ұрмауы үшін оларды ерге жалғау нәзерде тұтылады. Бұл мақсетте ерге қағылған стержень немесе трубадан пайдаланылады. Демек, қорғаныушы ерге жалғау ток ұрыудың алдын алады.

Электр машиналар және электр лампалардан пайдаланғанда ітібар беріліуі шәрт болған қауіпсіздік қағылдалары 18 жасқа толған және арнаулы тәлім алған жеке пұхаралар ғана электр әсбалар менен іслеуге қойылады. Күшленуі 220, 127 және 42 В болған токта іслейтуғын

электр эсбаплардан пайдаланып атырғанда диэлектрик қолғап, диэлектрик аяқ кийим, резина сыяқлы қорғау эсбапларынан пайдаланыу зәрүр.

Электр машиналарының сымларынан услау, олардың айланып туратуғын бөлеклерине қол тийгизиу ямаса машина пүткил тоқтамағанша оның кесиуши эсбапларын алмастырыу қадаған етиледі.

Қар ямаса жауын жауып турғанда электр эсбаплардан пайдаланатуғын жұмыстар тек ғана бастырма астында орынланыуы керек. Бир метрден бийикте болған жұмыстарды этирапты қоршаған халда орынлау керек.

Дәстели электр эсбапларының сымларынан тартыу хәм ийиу қадаған етиледі, олардың полат канатлар, электр кабеллер, газ өтип туратуғын шлангалар менен кесилисиуине жол қоймау керек.

Жұмыста үзилис болғанда хәмде тәнeпис уақытларында электр эсбаплар электр тармағынан үзип қойылыуы керек. Көшпе электр лампаларды электр тармағына жалғайтуғын сымлар резина изоляциялы болыуы шәрт. 127-220 В мөлшерленген көшпе электр лампалар кеминде 2,5 м бийикликте асып қойылады. Бул талапты орынлау мүмкин болмаған жағдайларда жарытуу тармағының күшлениуи 42 В тан аспауы керек. Электр лампаны алмастырыу керек болғанда дәслеп оның сымын электр тармағынан үзиуимиз керек.

Ток урғанда адамға биринши жәрдем оның халатына байланысly. Егер ток урған адам аңы ушып кетип, кейин өзине келген болса, ямаса оған узақ уақыт ток тәсир еткен болса, тезде врач шақырыу керек. Егер ток урған адам аңсыз болса, оны қолай жағдайда жатқызып таза хауа келиуин тәмийинлеу, нашатыр спиртин ийискелетиу хәм тезде врач шақырыу керек. Науқас шала дем алып атырған, тамырлары тартысып атырған болса, ямаса тамыр урысы, жүрек тебиуи сезилмесе, тезде жасалма дем алдырып, буны врач жетип келгенше дауам еттириу керек.

Жүк жүклеу-түсириу уақтында орынланатуғын қәуипсизлик шаралары

Тек он сегиз жасқа толған адамлар ғана жүк жүклеу-түсиру жұмыстары менен шұғылланыуға жол қойылады. Алпыс кг нан аүйр болған жүклер тек ғана механизмлер жәрдемінже жүклеу хам түсируге рухсат етиледі.

Қурылыс материалларын 50 метрге шекем болған қашықлыққа тасыу хам 3 метрге шекем болған бийикликке стремянкалар жәрдемінде көтериу мүмкін. Жүклер тақланатуғын майданша тегисленген, қар хам муздан тазаланған, көшелери электр шырақлары менен жарытылған болыуы керек.

Жүк жүкленген транспорт айдаушының бортларын ашып атырғанда жүк қулап түсиуі мүмкін болған зонадан шетиректе турыу керек.

Қурылыс материаллары хам жыйма темирбетон конструкцияларды тақлағанда, гербиш пакетлери бийиклиги еки ярустан аспайтуғын етип тақланады. Контейнерлерде гербишлер бийиклиги бир қатардан аспайтуғын етип тақланады. Контейнерсиз тасылатуғын гербишлер қатарлар саны 25 тен аспайтуғын кетеклер халында жатқызып өриледі. Гербишлер қыры менен терип қойылатуғын болса кетектеги қатарлар саны 13 дана болыуы керек.

Фундамент плиталары хамде подвал дийуалларына исленетуғын блоklar тийликлер үстине тақланып, араларына қыстырғышлар қойылады. Олардың бийикликлери 2,6 метрден аспауы керек. Дийуал плиталар кассеталарға усатып тақланады. Аралық бастырма плиталары тийликлер үстине хам арасына қыстырма қойып бийиклиги 2,5 метрден аспайтуғын етип тақланады. Колонналар тийликлер үстине төрт қатар етип араларына қыстырғышлар қойылып тақланады. Лестница маршлары тийликлер үстине басқышларын жоқары қаратылып, оларға қыстырмалар қойып тақланады. Тақланған қатар саны алтаудан аспауы керек.

4.3 Бетон жұмыстарын жүргизиудеги қәуипсизлик техникасы

-монолит темир бетон конструкцияларын тиклеу ушын қолланылытуғын опалубкаларды жойбарға сәйкес жұмыс өндириcине таярлау хам қабыллау керек, тәртип бойынша тастыйқланыуы керек.

-цемент опалубкаларын бир неше яруста қолланатуғын болса кейинги ярусты тек төменги ярус беккемленгеннен кейин ғана орнатыў керек.

-опалубкаларды алыў (бетон берилген беккемликке жеткеннен кейин) жумыс жүргизиўшиниң рухсаты менен жүргизиледи.

-арматураларды таярлаўда қайта ислеў буның ушын арналған сәйкес үскенеленген орынларда исленеди.

-бетон араласпалары ушын ГОСТ 2180-82 талабын қанаатландырыў керек.

Өзгермели жүкленген ямаса бос бункер тек жабылған затларда рухсат етиледи.

-бетон араласпаларын тығызлаўда электро- вибраторды ток өткериў шланганы вибратордан өзгертиў. алып жүриўде рухсат етилмейди, ал жумыс дем алысында ҳәр бир орыннан екиншисине өзгертилгенде электро- вибраторды өшириў керек.

Бетонды электро қыздырғанда үскенелерди монтажлаў, жалғаўға, тәмийнлеўши дереклерге тек 3- разрядтан төмен болмаған қәўипсизлик техникасы бойынша группалық квалификацияға ийе электро қыздырыў зонасы талабын қанаатландырыўшы қәўипсизлик белгиси ҳәм жақтылық смгнализация бар қорғаўшы қоршаўға ийе болыўы керек.

Монтаж жумысларын қәўипсиз орынлаў усыллары. Улыўма талаплар

Он сегиз жасқа толған, арнаўлы үйретилген ҳәм имтихан тапсырған адамлар ғана монтаж жумысларын орынлаўы мүмкин. Монтажшылар бийикте ислегенде қәўипсизлик ременлери ҳәм каскадан пайдаланыўы керек.

Узын ҳәм аўыр конструкцияларды орнатылыў орнына силкиместен, шайқалтырмастан раўан көтериў ҳәм тартып турыўшы канатлардан пайдаланыў зәрүр. Жыйналмалы конструкцияларды бир орыннан екинши орынға көшириў ўақтында монтажшылар конструкцияның орнатылыўы контурынан шетте ямаса конструкция узатылып атырған тәрепке қарама- қарсы тәрепте турыўы керек.

Көтерілген конструкция орнатылатуғын жай төбесінде отыз см бийикликте тоқатылып, кейін кәуіпсизлик пенен орнына түсіріледі. Конструкция орнатылатуғын жайға қарыспа қатлама алдынырақ, яғнай, конструкцияны узатыўдан алдын жатқызылады.

Орнатылған конструкциялар пухта беккемленип, қойылғаннан кейін ғана оның монтаж халқаларынан кран крючоклары шығарылып алынады. Буннан кейін конструкцияны жылжытыў, сүриў қадаған етиледі.

Қараңғы түскеннен кейін қурылыс майданшасы хәм жумыс орынлары электр жарытқышлар менен жарытылыўы керек.

Жаўын ямаса қар қатты жаўып турғанда, 6 баллдан күшлирек самал есип турған ўақытларда монтаж тоқтатылыўы керек.

Ири панели каркассыз имарат қурылып атырғанда монтаж жумысларын кәуіпсиз орынлаў усыллары. Дийўаллардың сыртқы панеллери инвентарь металл тосынлы аралық бастырмадан турып орнатылады.

Бир хана үлкенлигиндей панеллер орайынан тек бир струцина менен беккемлениди, ал еки модулли панель узынлық бойынша хәр үш метр аралықта беккемлениди. Мүйеш панеллери қосымша түрде бикр мүйеш қанатлары менен беккемлениди.

Өнер-техникалық билим журтының жасы он сегизден аспаған оқыўшыларға ислеп шығарыў тәлими процессинде күнине ең көби менен үш саат даўамында монтаж жумыслары менен шуғылланыўына рухсат етиледі; бунда оларға ислеп-шығарыў тәлими мастери хәм усы тәлимге басшылық етиў ушын қурылыс-монтаж шөлкеминиң буйрығынан келип шыққан халда бекитилген исши барлық ўақыт басшылық қылыў хәм олардың ислениўин гүзетип турыўы зәрүр.

Пайдаланылган адабиятлар:

1. "Мехнат муҳофазаси" Ўзбекистон республикаси қонунидан
2. Азимов Х.А."Қурилишда меҳнат хавфсизлиги" Тошкент-2003й
3. Ўзбекистон Республикаси Давлат Архитектира ва Қурилиш қўмитаси
ШНК 2.08.01-05. "Турар орын имаратлари" Тошкент-2006й
4. Ю.Н. Коваленко, В.П.Шевченко, И.Д.Михаиленко, Краткий справочник Архитектура. Киев. 1990г.
5. Қ.М.Қ 3.01.02-00 "Қурилишда хавфсизлик техникаси"
6. Ш.Н.Қ 2.01.02-04 "Ёнғин хавфсизлиги"
7. ҚМҚ 2.07.02-96 "Инсонларнинг ҳаёти ва фаолияти"
8. М.Отахонов. Қурилишда меҳнат муҳофазаси ва хавфсизлик техникаси" Тошкент-1991 у